

петрівочка минається», «Ой ти, петрівко петрівляна», «Ой петрівна зозуленько», «Ой коли ми петрівочки дождали», «Та мала я нічка-петрівочка», «Ой зйдемося, подруженьки, заспіваймо петрівочки».

У художній літературі лексема **Петрівка** має такі конотації: а) номінація свята – назва посту: *Тепер петрівка, такий важкий час, – бідалась Балашиха* (І. Нечуй-Левицький); б) визначення часових меж: *Потерпи, моя рибочко, хоч через петрівку; я (Василь) так наведу, що вони про мене будуть знати і чути що-небудь непогане* (Г. Квітка-Основ'яненко); в) фразеологізм: *Захотілося йому в Петрівку льоду; мерзлого в петрівку* (у значенні: захотілося чого-небудь неможливого, нездійсненного, нереального). *Знайшли квітки! Та то бур'ян, а не квітки! Захотілось вам в петрівку мерзлого* (І. Нечуй-Левицький). *Язык попівський – що день петрівський* (В. Шевчук) (у значенні: довгий); г) порівняння: *Наші весла тихо плескали в морі. З-під них скакали вогні. Дрібні, маленькі, зелені, як блищаки у петрівчані ночі* (М. Коцюбинський); *Що зірок у небі у петрівку. То копиць високих, мов дзвіниці, Розспається по лузі запашиному* (М. Рильський).

У народі побутують такі приказки та прислів'я, пов'язані із цим постом: 1. *Петрівка – передднівок* (М. Номис). 2. *Петрівка на хліб катівка* (М. Номис). 3. *Хліб на Петрівку оцаджай* (М. Номис). 4. *Петрівка – голодівка* (М. Номис). 5. *У Петрівку мухи роблять на панів, а в Спасівку на себе* (М. Номис); 6. *Шолудиве поросся і в Петрівку змерзне* (М. Номис).

Отже, ґрунтовні та детальні описи лінгвокультури Івана Купала, Петра і Павла, Петрівка формують їх зв'язок з обрядодіяннями, дають можливість з'ясувати функціональне та ситуативне навантаження у мові фольклору, образотворчий потенціал у мові художньої літератури.

Література:

1. Воропай О. Звичаї нашого народу : Етнографічний нарис : у 2-х томах / О. Воропай. – Т. II. – Мюнхен : Українське видавництво, 1966. – 455 с.
2. Гудзик К. Рік Святого Павла / К. Гудзик // День. – № 141. – 9 серпня 2008.
3. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник / В.В. Жайворонок – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
4. Коваль А. П. Спочатку було Слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові / А. П. Коваль. – К. : Либідь, 2001. – 312 с.
5. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія / В. І. Кононенко. – К. : Вища школа, 2008. – 327 с.
6. Мацько Л. І. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту / Л. І. Мацько. – Культура слова. – № 75. – С. 56–66.
7. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі : [навч. посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»] / Л. І. Мацько. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 607 с.
8. Сапіга В. К. Українські народні свята та звичаї / В. К. Сапіга. – К. : Знання України, 1993. – 112 с.
9. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
10. Сологуб Н.М. Мовний портрет Яра Славутича / Н. М. Сологуб. – К. : Дніпро; Вінніпег : Українська Вільна Академія Наук, 1999. – 152 с.
11. Українське народознавство : навчальний посібник / за ред. С. П. Павлюка, Г. Й. Горинь, Р. Ф. Кирчіва. – Львів : Фенікс, 1994. – 608 с.

Список джерел:

1. Гребінка Є. Поетичні твори. Повісті та оповідання (1884 – 1906) / Є. Гребінка. – К. : Наукова думка, 1984. – 606 с.
2. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості : Пісні, прислів'я, загадки, скоромовки / упорядник Н. С. Шумада. – К. : Веселка, 1989. – 606 с.
3. Ільченко О.Є. Твори : В 2-х т. / О.Є. Ільченко. – Т. I: Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і Чужа Молодиця: Український химерний роман з народних уст. – К.: Дніпро, 1989. – 671 с.
4. Квітка-Основ'яненко Г. Повісті та оповідання. Драматичні твори / Г. Квітка-Основ'яненко. – К. : Наукова думка, 1982. – 541 с.
5. Костенко Л. В. Маруся Чурай : Історичний роман у віршах / Л. В. Костенко. – К. : Веселка, 1990. – 159 с.
6. Коцюбинський М. М. Твори: В 2-х т. / М. Коцюбинський. – Т. I : Повісті та оповідання (1884 1906). Статті та нариси. – К. : Наукова думка, 1988. – 584 с.
7. Мирний П. Твори: В 2-х т. / П. Мирний. – Т.2: Повість та оповідання. Роман. – К. : Наукова думка, 1989. – 640 с.
8. Нечуй-Левицький І. С. Твори : В 2-х т. / І. С. Нечуй-Левицький. – Т. I : Повісті та оповідання. П'єса. – К. : Наукова думка, 1985. – 638 с.
9. Рильський М. Т. Зібрання творів : У 20-ти томах / М. Рильський. – К. : Наукова думка, 1983. – Т. IV: Поезії (1949–1964). – 423 с.
10. Стельмах М. Хліб і сіль / М. Стельмах. – К. : Дніпро, 1978. – 575 с.
11. Українські приказки, прислів'я і таке інше / Уклав М. Номис. // Упорядник, примітки, вступна стаття М. М. Пазяк. – К. : Либідь, 1993. – 768 с.
12. Франко І. Я. Твори : В 3-х т. / І. Я. Франко. – Т. 1 : Поезії. Поєми. – К. : Наукова думка, 1991. – 672 с.
13. Шевчук В. О. Вибрані твори : Роман-балада. Оповідання. – К. : Дніпро, 1989. – 526 с.

УДК 811.161.2'42

О. С. Черемська, І. М. Ходарєва,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, м. Харків

ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ МОВНОГО ОБРАЗУ ЛЮБОВІ В ІСТОРИЧНИХ РОМАНАХ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

У статті розглянуто особливості індивідуально-авторської картини світу П. Загребельного. Визначено специфіку вербалізації мовного образу любові. Схарактеризовано авторські афоризми, метафори, епітети, порівняння, фразеологізми, новотвори. З'ясовано національно-мовні джерела формування образів-символів у художніх контекстах.

Ключові слова: історичний роман, індивідуально-авторська картина світу, мовний образ любові, асоціативно-образне поле, метафори, епітети, порівняння, фразеологізми, новотвори, символи.

В статье рассмотрены особенности индивидуально-авторской картины мира П. Загребельного. Определена специфика вербализации языкового образа любви. Охарактеризованы авторские афоризмы, метафоры, эпитеты, сравнения, фразеологизмы, окказионализмы. Установлены национально-языковые источники формирования образов-символов в художественных контекстах.

Ключевые слова: исторический роман, индивидуально-авторская картина мира, языковой образ любви, ассоциативно-образное поле, метафора, эпитет, сравнение, фразеологизм, окказионализм, символ.

The article considers the features of P. Zagrebnyi individual worldview. The verbalization specificity of linguistic patterns of love as an interpersonal feeling of maternal (parental) feeling, as the feelings for the native land, the sense of preference, the interest in a certain type of business is defined. The linguistic means of creating image of love are characterized: author's aphorisms, metaphors, epithets, comparison, phraseological units and neologisms. The national and language sources of image and symbol forming in the artistic contexts are shown.

Key words: historical novel, author's individual world view, linguistic patterns of love, associative-imaginative field, metaphor, epithet, comparison, phraseologism, neologism, symbol.

Важливим аспектом сучасної мовознавчої науки є пошук особливостей індивідуально-авторської картини світу як фрагмента загальнонаціональної. Дослідження ідіолекту письменника здійснюються у двох аспектах: історія української літературної мови (внесок письменника в літературну мову) і мова художньої літератури (інтерпретація естетичної функції мови, декодування тексту). Другий напрям активізовано у 80 – 90 рр. ХХ ст. на матеріалі художньої мовотворчості майстрів слова «з погляду естетики художнього слова і створення індивідуальних мовних картин світу» [2, 305–306]. Цей напрям представлений працями С. Єрмоленко, В. Калашника, В. Кононенка, Л. Мацько, А. Мойсієнка, О. Муромцевої, Н. Сологуб, В. Ужченко, Г. Сюті та ін., окремими науковими розвідками.

Творчий доробок П. Загребельного багатоглядно розглянуто в літературознавчих і мовознавчих розвідках. Основну увагу науковців привертала персоналістична проблематика романістики письменника, композиційні, жанрові, стильові особливості творів митця (З. Голубева, І. Осадча, М. Слабошпицький, В. Фашенко). Предметом аналізу були сюжетні лінії та характеристика персонажів романів (М. Бриних, Ю. Мушкетик, В. Югов), фраземіка в системі ідіостилію письменника (Ю. Кохан), особливості афористики митця (Г. Шевченко), простежено еволюцію етнопсихічної концепції особистості (Н. Санакоєва), проствудійовано естетичні функції символів (С. Нестерук), структурно-семантичний і стилістичний аспекти дослідження оказіоналізмів (Т. Юрченко), семантико-стилістичні мотивації використання архаїзмів (Т. Крупеньова).

Аналіз індивідуальної мовної системи через дослідження засобів вербалізації мовних образів у художньому тексті дає найбільш повне й об'єктивно сформоване уявлення про мовну картину світу письменника. Однак цей аспект творчості П. Загребельного поки не був достатньо досліджений. Відтак, метою лінгвістичної розвідки є аналіз засобів вербалізації мовного образу *любові* на матеріалі історичних романів митця.

Цікавими для лінгвістичних досліджень є прозові тексти письменника, зокрема його цикл історичних романів. Проза П. Загребельного посідає чільне місце в історичній романістиці. Створивши низку романів («Диво», «Первоміст», «Смерть у Києві», «Євпраксія», «Роксолана», «Я, Богдан (Сповідь у славі)», «Тисячолітній Миколай»), письменник докорінно змінив традиційне уявлення про історичну прозу. Розвиваючи історичну тематику, П. Загребельний відтворює героїку минулих літ, однак зовсім по-новому оцінює історичні факти, документи, літописи, події давнини і сучасності. Сам письменник з цього приводу зауважує: «Історія далека від пристрастей, вона має *‘добру и злу внимать равнодушно’*, бо над нею панує неподільно сувора диктатура істини. Єдине, що може письменник – це створити... той чи інший настрій... Я намагався відтворити не тільки побут, обстановку, політичну й моральну атмосферу того часу, а й психологію наших попередників» [3, с. 441].

Таке психологічне спрямування мотивоване самою концепцією історичного роману, яка передбачає розкриття авторського ставлення до зображуваних подій, що й зумовлює глибоке переосмислення минулого. В. Винокур з цього приводу висловлює думку про те, що «в мовній стилізації доцільно спиратися не на «тимчасове», а на «вічне», тобто на те, що здатне зробити мову історичного роману зрозумілою для читача, одночасно відповідаючи його бажанню відчутти колорит епохи» [1, с. 408]. У літературній творчості автор передає свої переживання і свідомо чи підсвідомо змальовує власні почуття, враження, емоції в описах характерів і переживань вигаданих героїв. У цьому й полягає характерна особливість творчості П. Загребельного – психологізм, що виражається через авторські роздуми, змалювання системи характерів, відтворення внутрішнього світу персонажів: «Найбільш привабливою рисою його творів, на думку О. Сизоненка, є точність психологічних характеристик, опуклість та предметність зображення, глибоке проникнення у світ героїв» [5, с. 25]. Як зауважує Н. Зборовська, «поглибити інтелектуалізований реалізм психологією – це той художній експеримент, якому прозаїк присвятив усю свою творчість» [4, с. 136].

Основною «рушійною силою» динамічних і напружених історичних сюжетів є *любов* як один з провідних мотивів творчості П. Загребельного, найбільш особистісне й інтимне з усіх моральних почуттів. Не випадково в багатьох творах письменника з'являються міркування про сутність любові, що є влучними афоризмами, узагальненими філософськими сентенціями автора. Афористичні одиниці на позначення почуттєвої сфери людини представлені широкою гамою асоціативних образів – *‘щастя’* (*‘А любов – це щастя, заради якого ми й приходимо на світ’* [4, с. 150]), *‘радість’* (*‘Вершина радості існування – любов’* [1 : кн. 2, с. 137]), *‘водна стихія’* (*‘Любов – це безмежне тепле море, в якому купається людство’* [4, с. 325]), *‘совість’* (*‘А може, любов і є совість?’* [4, с. 47]), *‘світовідчуття’* (*‘Любов – це дух, це вознесіння духу...’* [4, с. 245]), *‘поривання’* (*‘Любов – це таке саме шаленство, як і слава. Це мука це тяжча, а шаленство це смішніше. Ні, любов – це благословення життя’* [5, с. 384]), *‘затмарення’* (*‘Щоразу, коли чоловік наближається до жінки, темрява вражає його розум’* [2 : т. 1, с. 235]) тощо. Такі авторські афоризми, як складові частини української культури, розкривають особливості національного менталітету, їм відведено роль соціальних коректорів етичних норм. Як наголошує Н. Шарманова, афоризм не утворюється щоразу по-новому, а віртуально існує в мові й актуалізується автоматично в комунікативних актах [7, с. 3–12]. Афористичні вислови вважають одним із найяскравіших мовних засобів, особливим естетичним знаком (В. Калашник), мовним знаком культури (С. Єрмоленко).

Як виявило дослідження, образ *любові* у мовному просторі історичних романів П. Загребельного має свою специфіку вербалізації: любов – ніжні міжособистісні почуття, любов – сильні материнські (батьківські) почуття, любов – глибокі почуття до рідної землі, любов – захоплення владою, славою, любов – уподобання, зацікавлення певним видом занять.

Любов – міжособистісне почуття – охоплює широке коло емоційних конотацій – від звичайної симпатії до всеосяжної пристрасті. *Любов* до жінки у творах П. Загребельного уміщує авторську оцінку, розкриває особливості її сприйняття ліричним героєм: щаслива й нещасна, цнотлива й еротична, взаємна й нерозділена, втрачена й вічна. В інтерв'ю письменник висловлює думку, що «справжня любов до жінки і найвища шанобливість до неї, як втілення найвищої земної краси, може народжуватися тільки там і тоді, де всевладно панує цнотливість, чистість і, сказати б, недоторканість» [6, с. 168–169].

Ніжність, стриманість прояву емоцій П. Загребельний передає манерою героїв говорить про любов: *‘Це я люблю тебе!’ – прошепотіла вона* [3, с. 233]; *...Оксано, – тихо покликав я. – Тепер я з тобою і завжди буду з тобою* [3, с. 20]. Сильні емоційні переживання, спричинені почуттям любові, митець відтворює, описуючи погляд закоханої дівчини: *‘Вона дивилася на мене з такою любов’ю, що мені стало страшно’* [3, с. 437]. Асоціативний зв'язок *дивитися з любов’ю – відчувати страх* вербалізує високий ступінь прояву почуття й актуалізує сему *‘пристрассть’*.

Асоціативне поле *любов* уособлюють просторові назви – весна, квіти, трави, вербалізовані епітетами, метафоричними засобами. Піднесений емоційний стан закоханого естетизують символічні образи весни (*барвисті квіти, шовковисті трави*), оскільки весна в українській національномовній картині світу традиційно асоціюється з коханням: *...моя гайдамацька кров кипіла ще й від того, що на фініші ждала закохана в мене генеральська донька, від самої думки про яку вже мені не мороз в обличчя, а весняний легіт, і не жорсткий сніг під лижвами, а шовковисті трави і барвисті квіти* [3, с. 423]. Емоційно-напружений стан героя увиразнюють дієслівна метафора *моя гайдамацька кров кипіла*, контекстуальні протиставлення *мороз в обличчя – весняний легіт, жорсткий сніг – шовковисті трави, барвисті квіти*.

Мовний образ любові у романах П. Загребельного нерідко асоціюється з просторовими реаліями, репрезентованими лексемами *простори, земля, небо, зорі, світ*: *...моя любов злітає на небо і злaskавлює тебе звідти* [3, с. 240]. За допомогою дієслова *злітає* реалізовано перенесення властивості живих істот (птахів) на неживі, таким чином антропоморфічна метафора *любов злітає, злaskавлює* довершує словесний образ любові.

Важливим чинником творення образності стає українська фразеологія, яка, актуалізуючись в художньому мовленні, надає йому додаткового експресивно-образного навантаження і естетизує зображуване. Наприклад: *усміхалася так лaskаво, що я ладен був покласти до її ніг цілий світ* [(покласти до ніг – виконати будьяке бажання), ...а я вже готова за ним у вогонь і в воду (у вогонь і в воду – про готовність на будь-який учинок); *взяв мене за руки, а мене як молнією вдарило* (як молнією вдарило – відчуття сильне потрясіння, збудження); *як побачила його, так і вмерла* (побачити і вмерти – застигнути на місці), *а він на мене дивиться і теж мов сам не свій* (сам не свій – втратити душевну рівновагу); *...чорні очі, які з такою чарівною недогадливістю зазирали, здавалося, в саму душу* (зазирати в саму душу – розуміти почуття, думки); *А тут ще й капіташа, мов шкідливий чортик у пеклі, знай підкладав дрівець* (підкладати дров – підсилувати, розпалювати почуття, переживання), *розкочегарював, роздмухував нестерпний вогонь* (роздмухувати вогонь – робити обставини вкрай напруженими), *приносив Шульгу в жертву* (приносити в жертву – відмовлявся від чогось задля іншого), *безсовісно користуючись його недосвідченістю, несміливістю, юнацькою сором'язливістю, грав у третього зайвого* (грати у третього зайвого – прикидатися); *який з тебе фронтовик, коли ти від жінки, як чорт від ладану* (як чорт від ладану – дуже боїться).

Посилення емоційності та експресивності в тексті автор досягає зведенням в один синонімічний ряд фразеологічних і лексичних одиниць, наприклад, *стояв без віддиху, без духу, стовбичив, ніби бовван глиняний* (стояти нерухомо); *він тут лиш гість, небажаний, непрошений, незваний, як татарин* (без запрошення, попередження, несподівано). Використання великої кількості фразеологічних зворотів надає текстові експресивності, іноді комічного ефекту, увиразнює портретні характеристики та описи внутрішнього стану героїв.

Однією з характерних особливостей формування мовної картини світу П. Загребельного можна вважати широко представлені в романі індивідуально-авторські новотвори (оказіоналізми). Виступаючи джерелом мовленнєвого новаторства, вони виконують експресивну функцію. Характерним є вживання оказіональних утворень в описах зовнішності: *Оксана сиділа й з любов'ю дивилася, як я їм, і я відвзаємнював їй її погляди* [3, с. 44]. Словник сучасної української мови (в 11 томах) не фіксує лексеми *відвзаємнювати*. Очевидно, що в авторському контексті *відвзаємнювати – дивитися один одному в очі; відповідати взаємністю на погляди, сповнені почуття любові*. Індивідуально-авторські новотвори письменник вводить у портретні характеристики героїв – *любити до кінецьсвітності, стуманілі очі, розбігані очі, довгі очі, безсоромні губи знепamлювали, вирозамлювання, зрозпачення, зрозпачений, стосильно, тьмасильно, стобарвно, стозвуко*, що дає змогу якнайточніше передати силу почуттів, описати зовнішність людини або її психічний стан.

Тілесні прояви любові вербалізовані в тексті роману лексемами *поцілунки, обійми*: *Як побачила тоді на сінокосі ці шрами, то ще дужче захотіла тебе!.. Поцілунками б зцілила!..* [3, с. 138]; *Оксана була лека, як скіпка, майже невагома, її тіло, ще хвилину тому наповнене потужними зарядами невпокореності, загрозливо злагідніло, ніби самознищуючись у моїх обіймах* [3, с. 46]. Оригінальною є асоціативна трансформація *любов – хвороба*, яку письменник відтворює за допомогою дієслівної метафори. Експресивний стан закоханих, пристрасність вербалізує метафора *потужні заряди невпокореності*. Динамічність, швидка зміна настрою, пристрасть представлені у тексті словосполученнями *ще хвилину тому, загрозливо злагідніло, порівнянням ніби самознищуючись*. Лексема *цілувати*, як вербалізація тілесного прояву почуття любові, у романі П. Загребельного набуває додаткового смислу: *Я вицілював усі сльози з її очей, гладив і голубив її, готовий був обцілювати не тільки її всю, а всі кутки в цій убогій землянці, аби тільки в довгих очах Оксани побачити нарешті не зблиски сліз, а тихе с'яйво її прекрасного усміху* [3, с. 20]. Лексеми *вицілювати* Словник української літературної мови (в 11 томах) тлумачить як *багаторазово цілувати, обцілювати*. У наведеному контексті дієслівна метафора *вицілювати сльози* має значення *заспокоювати, голубити*. Символічне значення с'яйва, зблиску має як позитивну, так і негативну конотацію – *зблиски сліз, тихе с'яйво усміху*.

Ще одним засобом вербалізації ніжного, романтичного почуття є гіперболізація, за допомогою якої письменник зображує нездійсненні бажання ліричного героя: *Прихилити б ще всі дерева, щоб був затишок, простелити під ноги Оксани всі трави, щоб м'яко ступати, здіймати з неба зірки, які вона захоче, – й того було б недосить, щоб виказати все моє обання, турботу мою і любов до Оксани* [3, с. 424]. П. Загребельний використовує текстуальне синонімічне зближення слів *любов, турбота, обання*. Кохання надихає юнака на здійснення надзвичайних учинків, надає впевненості в собі. Використані автором фразеологізми *знімати з неба зірки, стелити під ноги трави, прихилити дерева* мають значення *зробити все, виконати будь-яке бажання*. Сема *'бажаність'* реалізована дієсловами *прихилити б, простелити, здіймати*.

У класичній літературі для зображення закоханих широко використовують образи-символи птахів, зокрема голуба й голубки. З образом-символом голуба пов'язують і мотив смутку, печалі. П. Загребельний подає образ голубки саме в цій інтерпретації. У нього символ цього птаха асоціюється з журбою, тугою за рідним краєм: *Тужливо туркотіла десь у деревах голубка, кликала її додому, додому, додому... А де твій дім, Настасю? Де твій дім? ... Любов, мудрість і птахи не знають вітчизни. Вони перелітні і всюдисущі, як туга й розпука. А ти хіба перелітна? Навіщо й чому ти тут, так далеко від Рогатина, від свого дому? А де її дім тепер? Страшно подумати* [1 : кн. 1, с. 131]. Символічний образ птаха пов'язується з поняттями мудрості, неосаянності, широти простору.

Варто зауважити, що особливо виразно П. Загребельний змальовує любов Роксолани, до «милого серцю Рогатина», до рідної землі, *що її ці зайдю, ці грабіжники й людолови норобили закувати в залізний нашийник* [1 : кн. 1, с. 172]. Автор персоналізує образ Батьківщини, порівнює її з живою істотою, закутою у залізний нашийник. Уживаючи лексеми *земля*, письменник використовує лише епітет *рідна*: *За п'ять років уперше стріла людину з рідної землі* [1 : кн. 1, с. 313]; *Чоловік з її рідної землі – ось дарунок долі!* Звичайно ж, найкраще тільки там, *де і стени зеленіли шовками, а над ними сонце – ніде в світі немає такого лагідного сонця!* [1 : кн. 1, с. 313]; *...вмерла непомітно, зайва й чужа для цієї чужої землі і навіки відірвана від землі рідної* [1 : кн. 1, с. 153]. Закоханість героїні у рідний край передається вживанням таких метафор, як

лагідне сонце, зеленіли шовками. Символічний образ *лагідного сонця* вжитий у контексті в значенні *одне з багатьох* є неприродним, але стилістично виправданим, задля того, щоб показати унікальність своєї Батьківщини. Сонце в романі П. Загребельного «Роксолана» символізує тепло, щастя, рідний край.

Подібний прийом використано і в наступному прикладі: *І тут небо теж високе, як і вдома, і те саме сонце, і зорі мовби ті самі. Тільки місяць чужий. Якийсь перевернутий, мов човен, що пливе не знати куди, а з ним відпливає твоя душа. Ой не світи, місяченьку, не світи нікому!* [1 : кн. 1, с. 131]. Словесні образи рідних просторів вражають внутрішньою суперечливістю: *небо теж високе, і те саме сонце, і зорі ті самі* як символи спокою, душевної ясності, але *місяць чужий*, не той, не такий. А оскільки для українців місяць є символом кохання, добрим знаком, показником сприятливих обставин, то не такий (*перевернутий*) місяць символізує і не таке, нещасливе кохання, віщує недобре. Місячна ніч у фольклорі – час закоханих, а вставлені у контекст рядки з народної пісні, завершують і підсилюють картину приреченості (*пливе не знати куди, відпливає твоя душа*).

Найвища, найчистіша любов, іноді навіть жертвова, – це материнська любов. П. Загребельний описує самовіддане почуття батьків до своїх дітей іноді навіть без акцентування на лексемі *любов*: *Батьки завжди так: про себе не об'яють, не згадують, не скаржаться на долю, все тільки про дітей, для них і заради них, всі болі, всі співчуття, всі надії й жадання – лиш для дітей, для них самих* [3, с. 20]. Складне речення, ускладнене кількома однорідними рядами, розширює семантику кожного з компонентів однорідного ряду: присудків, виражених дієсловами *не об'яють, не згадують, не скаржаться*, додатків *про дітей, для них і заради них*, підметів *всі болі, всі співчуття, всі надії й жадання*. Таке нанизання однорідних рядів посилює експресивність контексту, увиразнює семантику кожного з компонентів ряду.

Нерідко материнська любов у романі «Роксолана» асоціюється з фізичним болем: *... третій син Роксолани мав стати найбільшою її любов'ю, найбільшим болем, її смертю* [1 : кн. 1, с. 290], характеризується епітетом *болісна*: *Хуррем любила Мехмеда болісною любов'ю* [1 : кн. 1, с. 239], через те, що сила материнської любові з'єднує її в одне ціле з її дитиною. Любов матері до її дитини порівнюється із краплинами у водному потоці: *Чи не пов'язані між собою невидимо й невимовно, не злиті в єдиний потік краплини так само, як злита вона тепер із своїм дитям, з первородком, з сином!* [1 : кн. 1, с. 207]. Таким чином, материнська любов у П. Загребельного – почуття не стільки духовне (*валіде до впадоби було все, що мило синовому серцю* [1 : кн. 1, с. 54]), скільки фізичне (*злита вона тепер із своїм дитям*).

Прояв зацікавленості, уподобання до певного виду занять (плавати, читати поезії, споживати різні наїдки) відбувається на емоційному рівні, що позначається винятково позитивним семантичним маркуванням лексики, презентованої у романі лексемами *любити, улюблений*. На надзвичайну силу зацікавленості певним видом діяльності можуть вказувати як лексичні, так і граматичні маркери, зокрема, уживання прикметників (і утворених від них прислівників) найвищого ступеня порівняння. Наприклад: *На фронті це був наш найулюбленіший поет [Єсенін]* [3, с. 75]. Відомо, що в роки Великої Вітчизняної війни солдати, відпочиваючи між боями, читали вірші патріотичного спрямування, ліричні поезії, зокрема С. Єсеніна. Улюблена справа, улюблене заняття може викликати внутрішній спокій, насолоду: *Ольга любила воду, як русалка!* [3, с. 439]. Відчуття задоволення від купання Павло Загребельний передає простим порівнянням як *русалка*, де об'єктом зіставлення виступає міфологічна істота. Надання переваги певній страві з-поміж інших також презентовано в романі лексемою *любити*: *... моя дружина Оксана готує сьогодні грецькі галушки, які так любить студент Сирота...* [3, с. 113]. На особливий вияв уподобання вказує підсилювальна частка *так*.

Отже, в історичних романах Павла Загребельного актуалізовано образ *любові*, що є домінантою індивідуально-авторської картини світу, стрижневим засобом вербалізації чуттєвого світосприйняття митця.

Література:

1. Винокур Г. О. О языке исторического романа // О языке художественной литературы. – М., 1991. – С. 407–429.
2. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності : стилістика і культура мови / С. Я. Єрмоленко. – К., 1999.
3. Загребельний П. А. Неложними устами: [статті, есе, портрети] / П. А. Загребельний. – К., 1991.
4. Зборовська Н. Моделювання образу Роксолани у романі Павла Загребельного / Н. Зборовська // Січеслав. – 2005. – № 3–4. – С. 136–142.
5. Сизоненко О. Мости літературної зрілості / Сизоненко О. – К. : Рад. письменник, 1974. – 46 с.
6. «Тамниці Євразії, або Жінка і чоловік з погляду вічності» (розмова Людмили Тарнашинської з Павлом Загребельним) // Березіль. – 2000. – № 7–8. – С. 165–173.
7. Шарманова Н. М. Українська афористика: структурно-семантичний та функціональний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. М. Шарманова; Харківський нац. ун-т. – Х., 2005. – 19 с.

Список джерел:

1. Загребельний П. А. Роксолана : [роман ; у 2-х кн.] / П. А. Загребельний. – Харків : Фоліо, 2003.
2. Загребельний П. А. Романи в двох томах / П. А. Загребельний. – К. : Дніпро, 1974.
3. Загребельний П. А. Тисячолітній Миколай : [роман] / П. А. Загребельний. – Харків : Фоліо, 2004. – 399 с.
4. Загребельний П. А. Юлія, або Запрошення до самовбивства : [роман] / П. А. Загребельний. – Харків : Фоліо, 2002. – 351 с.
5. Загребельний П. А. Я, Богдан (Сповідь у славі) : [роман] / П. А. Загребельний. – К. : Дніпро, 1986. – 492 с.

УДК 811.111(73)'38

Т. В. Череповська,

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького, м. Львів

СИМВОЛІЧНИЙ ОБРАЗ СТАРОГО БУДИНКУ ТА МОВНІ ЗАСОБИ ЙОГО РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ЕНН ТАЙЛЕР)

У статті представлено комплексний аналіз лексико-семантичних та стилістичних засобів репрезентації символічного образу старого будинку на прикладі 13 романів Енн Тайлер. Досліджено роль зазначеного образу в ідейно-композиційному оформленні творів. Здійснено контекстуально-інтерпретаційний та функціонально-стилістичний аналіз. Підтверджено роль символічного образу старого будинку в актуалізації категорії художнього часу.

Ключові слова: символ, образ, описовий контекст, персоніфікація, пейоративна лексика

В статтє представлен комплексний анализ лексико-семантических и стилистических средств репрезентации символического образа старого дома на примере 13 романов Энн Тайлер. Исследована роль упомянутого образа в